

CSEHSZLOVÁKIA ÉS A DUNA-MEDENCE

Ma Csehszlovákia Európa szive. És ez a sziv nagyon izgatottan és rendetlenül dobog, benne zakatol és kattog Európa békéje és jövője. Ma mindnyájan ott érezzük Európát, az ujságot Csehszlovákiára nyitjuk ki, a térképen azt keressük s megnyugodva látjuk: ott van, még ott van. Legnyitottabb, legfájóbb sebe ez most talán annyi sebtől vérző földrészünknek. És ma Csehszlovákia Európa lelkiismerete is, mert ott dől el sorsa nemcsak egy kis demokrata köztársaságnak, hanem az egész nyugati demokráciának. És most, amikor szivbeli, lelkiismereti kérdés az állásfoglalás, kárörvendő és vészajtósló megállapítások helyett nézzük mi volt s mi ma ez a kis ország, amit keleti Svájcnak álmodtak vala megalkotói.

A mai csehszlovák kultúra az európai kultúra legmélyébe gyökerezik. Par excellence európai kultúra ez. Prága évszázados keresztpontja az európai szellemiségnek, egyeteme Középeurópa Sorbonne-ja. Nyugat minden szép és nagy tanulságát kapja és adja Európa mostohagyermekének a dunai népeknek. Huszitái hordozzák az új igét Lengyel- és Magyarhonban, igét visznek és idegen földön is fegyverre kelnek értük. A XV. századbeli felkelésekben és Dózsa seregében is együtt véreznek jobbagysorsba világosságot hozó, felszabadító gondolatokért.

Ugyanakkor esett a Habsburgok kezébe, évszázados rabságba és meddő renitenskedésbe, mint Magyarország, de belső önállóságát, nyelvbe, népbe gyökerezett, századok adta kulturáját elvenni nem tudták. Felkeléseit idegen zsoldosokkal törték le, mint a magyarokét, várait megülték, földjét megszarolták, jómagát zsoldosként más nemzetiségek ellen vitték és mégis óvta, őrizte évszázados hagyományait. Vén egyeteme ápolta, Hradzsinja mint egy lovagvár óvta kincsét, egy európai kulturzsengét: keleti Svájcot.

1848 éppen olyan viharos reménységekkel köszöntött rá, mint a többi kis dunai nemzetiségekre és éppen úgy becsapták, kifosztották. Egymást rabolták meg a monarchia szerencsétlen nemzetiségei a Habsburg-politika ügyes taktikájából. Cseh zsoldosok védték 1848-ban a monarchia sötét hatalmát a magyarok ellen, 1867-ben pedig a „kiegyezés” idején magyar ellenálláson múltott a csehek autonómiája. És újra passzív ellenállásba, absztencionizmusba süllyed a nemzetiség élete. Szomorú játékszerek a nemzetiségek a Duna-völgyében, akiket bekötött szemmel egymás orgyilkosaiul lehet felhasználni. Cseheket magyarok ellen és fordítva. A Duna-medence szomorú kis népei évtizedes egymásra uszításban acsarkodva nézik egymást ma is és tehetetlen dühben emésztik önmagukat. Mert Csehszlovákiát éppoly kevéssé, mint bármelyik kis sorstársát a Duna mellett, nem lehet függetleníteni a Duna mellett, nem lehet függetleníteni a Duna-medencétől, az összekötő nagy áldott folyótól, Keleteurópa termékenyítő Nilusától. Csakhogy a Dunakonföderáció koncepciója még kis, idétlen gyermek, bölcsőjében fojtotta meg a hegemonia kérdése. Mert ami nem tudott a monarchiával elrohadni: az a hegemonia lidérce, ez kisért, zülleszt és dögleszt minden életrevaló gondolatot a Duna mellett.

A Duna-medence nemzeti összevisszaságának, ennek az „ethnográfiai nyersanyagának” egy része a cseh demokrata köztársaság kohójába került. Szlovákokat, a testvérnépet, németeket, a félelmetes szomszéd trójai falovát, magyarokat, ruthéneket, oroszokat, lengyeleket kovácsolt össze a csehszlovák alkotmány. Az az alkotmány, amely olyan szépen és büszkén hirdeti: az államhatalom egyetlen forrása a nép. A jövő hónapban lesz húszesztendő az állam és ez az alkotmány, amely előkészítő iskolája lehetne a konföderációnak. Hiszen alkotói is ezen az úton haladtak, évszázadok versengései és nemzetiségi villongásai üllepedtek le egy időre ebben a kísérletben. Masaryk pacifista, humanista, európeér szelleme hatja át a kis államot. A tudós, európai kulturájú öreg, aki 60–70 éves korában csinálta meg főművét ebben az államban, befelé és kifelé is ugyanaz keleten, mint Briand nyugaton, őszintén és becsületesen, fentartás nélkül pacifista. És nagy kulturája mellett teljesen népi gyökerű, akárcsak követője és utódja Benes. A csehszlovák állameszme és alkotmány, túl a letagadhatatlan pillanatnyi cseh túlsulyon, egyenes vonalában fekszik a Duna-konföderáció koncepciójának. Ha torzan is, de kicsillan ebből az elképzelésből a keleti Svájc távoli álma.

Ósi dunai átok nyilvánul meg abban, hogy most megint farkasszemet néznek ebben a kis államban a nemzetiségek? Vagy megint szemüket bekötve egymás ellen uszítja őket valakinek gonosz kedve? Kiegyenlíthetetlen különbségekről, nemzetiségi, kisebbségi autonómiákról, önkormányzatokról hallunk. Ezekben a kívánalmakban most is csak a régi receptet látjuk: a nemzetiségek, a Duna-medence kis népeinek egymás ellen uszítását. A kisebbségi autonómia, a szlovák, német, magyar önkormányzat örve alatt nagyhatalmi álmok, imperialisztikus célok jelennek. Kinek kell első-sorban a nemzetiségek önkormányzata? A revízió gondolata, az autonómia kérdése, a kisebbségek önkormányzata mind a germán fasizmus malmára hajtja a vizet. Ma nem a szudéta-németeknek, nem a magyaroknak, nem a szlovákoknak kell az autonómia első-sorban, hanem a fasizmusnak van rá szüksége. A csehszlovák államegység szétzülesztésére jó ez s arra, hogy a duna-medencei khaosz még nagyobb legyen.

Nem a kis Csehszlovákiáról, nem egy-két nemzetiség önállóságáról, sokkal nagyobb, általánosabb, messzebrenéző dolgról van szó. Ma mindennél fontosabb egy korlát a nemzetiségeket elsőprő germán „Drang nach Osten“-nel szemben. Ennek a korlátnak multja van, élő, reális szükségéből nőtt ez ki, a Duna-medence tradícionális önvédelme ez. A cseh nemzetiségi harc annak idején nem monarhiaellenesnek, hanem germánellenesnek indult, Masaryk azt bizonyítja az Antantnak, hogy az önálló csehszlovák állam a legjobb védelem a pángermánizmus ellen. A cseh szociál-demokrácia a keleti Svájc föderatív koncepcióját tartva szem előtt még 1917-ben sem monarhiaellenes, csak a germán szellem előretörése aggasztja,

És nem véletlen az sem, hogy az új államban a szlovák-magyar kulturközeledés, amit annyit szorgalmaztak, a közös germán veszély elleni védekezésből indult ki. Ezekből a korai kezdetekből is a fenti perspektívák nyíltak: germán és bármilyen imperializmus és hegemonia ellen: Dunakonföderáció, keleti Svájc.

Akárhogy nézzük: a csehszlovák állam nemzetiségi kaleidoszkópján keresztül és az egész duna-medencei „etnográfiai nyersanyagból” csak egy keleti Svájc eszméje, duna-medencei együttműködés, kiszélesített kisantant koncepciója biztató. A kisantant maga valamikor a régi statust visszakövetelő, a monarhikus hegemoniát magyarra váltó revizionizmus ellen irányult. S hogy a kisantant pozitív európai, azaz duna-medencei programmal fellépessen, ennek a negatív, védekező álláspontnak kell először eltűnnie. Kis területiális éhségeken túl az egész Dunamedence integritását kell ma védeni. Ha ez a politikai koncepció csak egy kicsit korábban hatott volna, ha a szerencsétlen kis Ausztria is bekapcsolódhatott volna, ha a dunamedencei kiegyenlítődés koncepciójának egy kis járható útja lett volna, Ausztria sorsa és ma Csehszlovákia sorsa másképp alakul.

Mert most a monarchia imperializmusa helyett a germán invázió fenyegeti a monarchia szétszakadt részeit. A szudétánemetség a faszizmus előretolt trójai falova. Valamikor a monarchia eszköze a parírozás volt, a nemzetiségeket egymás ellen kijátszó egyensúlyozás. A germán imperializmus is ezzel kezd most, de nem áll meg ennél, legázolja majd a nemzetiségeket, gazdaságilag és politikailag gyarmattá süllyeszti a Dunamedence népeit. Most már az egyetlen keleti modus vivendi-ről van szó: föderatív demokratikus berendezkedésről. Az imperializmus ellen egyetlen ellenszer most már nem a kis autonómiák, amelyeket kénye-kedve szerit uszít és használ fel egymás ellen a germán kolosszus, hanem egységes dunai politika, amely életerősen védekezik minden legázolás ellen. Úgy kellene most minden kis dunai népnek Csehszlovákia államegységét védeni, akárcsak a saját bőrét. Amit Runciman csinál, az a germán kolosszus elől az akadályok eltakarítása, amire nemcsak a Duna-medence, de a nyugateurópai demokrácia is ráfizethet. A csehszlovák államegység ma a demokrácia védelme és ez minden kis dunamelléki állam elsőrangú érdeke. Hogy a dunamelléki népek ne örök egymás elleni negativumokban, hanem végre pozitív programmal védjék meg egy szélesebb átfogó keretben, nemcsak saját, nemzeti békéjüket és kulturájukat, hanem egész Európa békéjét és kulturáját. Minden nemzetiségnek, a magyarságnak is ezt az álláspontot kellene magáévá tenni és utópikus területiális megoldások helyett most egzisztenciájának egyetlen igaz biztosítékát, Európa békéjét és demokráciáját védeni. És azt, amiről soha nem mondhatnak le a Dunamedence népei: a dunai konföderáció gondolatát.

Ma Csehszlovákia Európa szive.